

LARS OLE BONDE

Bent Lorentzen

– den folkelige avantgardist

Notater fra et forskningsprojekt, der tog en uventet drejning

*Denne artikel er tilegnet mindet om Edith Lorentzen
(17.12.1934 - 6.4.2012)*

Indledning

I 1989 havde jeg for første gang personlig kontakt med komponisten Bent Lorentzen. Jeg var dengang musikproducer i DR (Østjyllands Radio), og Bent kontaktede mig for at høre, om DR ville være interesseret i at dække den første Ebeltoft Festival med optagelser og reportager. Denne første telefonsamtale blev indledningen til mange års mere eller mindre intensiv kontakt, i første omgang relateret til Ebeltoft Festivalen (1989-93), som var en unik ny musik-festival.¹ Jeg har fulgt Bents arbejde ganske tæt og lejlighedsvis skrevet om hans musik i mere eller mindre akademiske formater. Man kan sige, at det har været et vedholdende sidetema i min forskning, der ellers siden 1995 – qua min ansættelse som lektor ved AAU – har haft musikterapi som hovedtema.

Det har været en mere eller mindre eksplicit plan, at jeg på et tidspunkt ville skrive en monografi om Bent, hans liv og hans musik, men jeg forestillede mig, at det skulle være et "pensionistprojekt", som jeg kunne kaste mig ud i, når jeg havde lagt den musikterapeutiske forskning (mere eller mindre) bag mig. Imidlertid har Bent i mange år døjet med Parkinsons syge, og da hans kone Edith for to år siden blev ramt af en hjerneblødning med efterfølgende demens-symptomer, stod det klart for mig, at det måtte være nu eller aldrig, hvis jeg skulle indsamle materiale som krævede medvirken af Bent selv i dialog med nogle af hans nærmeste samarbejdspartnere i dansk musikliv. Dette "akut-aspekt" måtte nedtones i FKK-ansøgningen (for sådan er spille-reglerne), men jeg må være ærlig og sige, at dette i øvrigt meget meningsfulde projekt (synes jeg selv) ikke ville være blevet gennemført, hvis situationen havde været mere "normal" – eller hvis jeg havde prioriteret min arbejds- og forskningstid anderledes.

Inden for musikterapeutisk og anden psykoterapeutisk sundhedsforskning er det – i overensstemmelse med natur- og samfundsvidenskabelige traditioner – ret almindeligt, at man publicerer sin "forskningsprotokol", før selve dataindsamlingen finder sted. Dette er sjældent inden for humaniora, men hvorfor egentlig? Værdien af at

1 Lars Ole Bonde, "Alle tiders festival," in *I regnbuens spor. Festskrift Bent Lorentzen. 60 års fødselsdag*, ed. E. Lorentzen (Smørum: ABC-tryk, 1995), 58-72.

publicere sit forskningsdesign er bl.a., at andre måske kan bruge det som inspiration. Succes-raten for musikforskere har ikke været høj hos FKK i mange år, så hvis denne "protokol" kan hjælpe andre på vej, vil det glæde mig. Her kommer den altså.²

Projektbeskrivelse: PERFORMATIVITET I BENT LORENTZENS MUSIKDRAMA-TIK OG KAMMERMUSIK

En empirisk undersøgelse af samspillet mellem komponist, musikere og publikum i udvalgte værker

Indledning: Der er i de senere år blevet formuleret en stor interesse for performativitetsteori i dansk og international musik- og teatervidenskab, ikke mindst i relation til musikdramatikken.³ Dette er bl.a. dokumenteret i flere ansøgninger til FKK om støtte til oprettelsen af et tværfagligt forskningscenter for musikteater. (Jeg er – nævnt for en ordens skyld – medlem af det netværk, der har stået bag disse bestræbelser og ansøgninger). På ganske ironisk vis ses denne udvikling afspejlet i omdannelsen af *Den Anden Opera* i Kbh. til *Plex*, som på sin hjemmeside skriver "Væk er kammeroperaerne, og ind er kommet musikteater, installation, performance og eksperimenterende musik".⁴

Performance-orienteret forskning i musikteater er mindre optaget af tekst/værk-perspektivet end af proces/oplevelsesperspektivet, dvs. at der fokuseres dels på publikums sanselige, flygtige *oplevelse* af værket, dels på komponistens og de involverede kunstners tanker om denne, dvs. på de processer som sættes i spil mellem scene og sal ifm. komposition, indstudering og opførelser af musikteater. Forskningen kan bl.a. fokusere på de potentielle barrierer for publikums oplevelse og på hvordan kan man nedbryde dem. Som jeg ser det, kan performance-perspektivet være lige så relevant i forhold til komposition, indstudering og iscenesættelse af koncertopførelse af komponerede værker. Dette synspunkt er ikke særlig synligt i den musikvidenskabelige litteratur (f.eks. *Danish yearbook of musicology*), men interessen for problemstillingen er tydelig i teatervidenskaben⁵ og i de seriøse formidlende musiktidsskrifter (især tidsskriftet *Klassisk*), som i stigende grad fokuserer på og skriver om performanceaspektet af samtidsmusikken, f.eks. i samarbejdet mellem en komponist og et ensemble.

- 2 Budget, publikationsplan og noter er udeladt her – ellers er projektbeskrivelsen, som den blev indsendt til FKK 1.3.2010.
- 3 Carolyn Abbate, "Music – Drastic or Gnostic?," *Critical Inquiry*, 30 (3) (2004); Erika Fischer-Lichte, *Ästhetik des Performativen* (Frankfurt: Suhrkamp, 2004).
- 4 www.aok.dk/teater/plex. Se I øvrigt: Gerhard Schepele, *Operaens historie i Danmark 1634-1975* (København: Rosinante, 1995); Michael Eigtved, *Forestillinger. Crossover på scenen* (København: Rosinante, 2003); Lars Ole Bonde & Sanne Krogh Groth, "Musikdramatisk manifest," in: *Skriftfest. Bent Lorentzen og hans musik* (København: Koncrt & Koncpt, 2005), 59-64; Stig Jarl, "opera – performance – teater... og forventninger," *Musik & Forskning* 26 (2001): 23-30.
- 5 Jarl, "opera – performance – teater... og forventninger," 23-30.

Min personlige interesse har i de sidste 20 år samlet sig om den nu 75årige komponist Bent Lorentzen, der (både i en dansk og en international sammenhæng) i ganske usædvanlig grad har interesseret sig for samspillet mellem komponist, udøvende musikere og publikum – også længe før performativitetetsbegrebet blev udviklet. Lorentzen har til dato komponeret 15 operaer/musikdramatiske værker plus en del instrumentalteaterværker, bl.a. noget i vore dage så sjældent som komiske operaer (f.eks. de to Holberg-operaer "Den stundesløse" (1996) og "Jeppe på bjerget" (2009)).⁶ Også som komponist af børneoperaer har han været pioner.⁷ Men også mange af hans solo- og kammermusikværker, som er udviklet i tæt samarbejde med førende danske musikere og ensembler, har performative træk. Endelig beviste Lorentzen i stort format sin interesse for publikum og performancesituationen i sin ledelse af Ebeltøft Festival (1989-1993), hvor hver enkelt koncert var baseret på et koncept der sammentænkte repertoire, medvirkende, publikum samt tid og sted.⁸ Jeg mener, at Lorentzen i mindst 20 år har medtænkt publikums oplevelse i videste forstand, både i sit virke som komponist og som koncertarrangør, og gennem denne undersøgelse vil jeg forsøge at klarlægge om og i givet fald hvordan dette karakteristiske træk for komponisten kan forstås performativitetsteoretisk.

I en dansk musikhistoriesammenhæng synes jeg i øvrigt ikke, Lorentzen indtager den position han fortjener, heller ikke blandt sine jævnaldrende kolleger – Per Nørgaard, Pelle Gudmundsen-Holmgreen, Ib Nørholm – der fejres nærmest rituelt i det danske musikliv. Nærværende projekt vil derfor også undersøge, om Lorentzen er mindst ligeså relevant en reference-komponist i international sammenhæng som de nævnte – målt på ganske enkle indikatorer som værkopførelser i og uden for Danmark i de sidste 25 år.

Personlig baggrund: Inden jeg blev fuldtidsbeskæftiget inden for musikterapien (1995), havde jeg som radiomusikproducer og som festivalmedarrangør lejlighed til at følge en del af Lorentzens arbejde, og også efter min tilknytning til musikterapiuddannelsen på AAU har jeg med mellemrum arbejdet kritisk-analytisk med Lorentzens musik⁹ og med performanceorienteret musikteateranalyse.¹⁰

- 6 Lars Ole Bonde, "Med sindrig lystighed... komponisten Bent Lorentzen i samtale med Lars Ole Bonde," in *Det Kgl. Teaters Programhæfte Til Bent Lorentzens Opera "Den Stundesløse"* (1995), 19-27. Lars Ole BONDE, "Et studie i alkoholismens psykologi: om Bent Lorentzens opera "Jeppe på Bjerget"," *Klassisk 1*, Februar (2009): 4-7.
- 7 Lars Ole Bonde, "Operaens børn – fra Jette Tikjøb til Bent Lorentzen", in *Fra århusopera til landsopera. den jyske opera gennem 50 år 1947-1997*, ed. L. O. Bonde (Århus: Den jyske Opera, 1997), 203-14.
- 8 Lars Ole Bonde, "Alle tiders festival". in *I regnbuens spor. Festskrift Bent Lorentzen. 60 års fødselsdag*, ed. E. Lorentzen (Smørum: ABC-tryk, 1995), 58-72.
- 9 Lars Ole Bonde, "Operaen er død – operaen leve! interview med Bent Lorentzen," in *Fra århusopera til landsopera. den jyske opera gennem 50 år 1947-1997*. ed. L. O. Bonde (Århus: Den jyske Opera, 1997), 175-182.
- 10 Lars Ole Bonde, "Fræk – frækere – Figaro. En rejse med Figaros bryllup januar-marts 1996", in *Fra Århusopera til Landsopera. Den jyske Opera gennem 50 år. 1947-1997*, ed. L. O. Bonde (Aarhus: Den jyske Opera 1997), 257-278.

Min plan har i mange år været, at jeg som minimum ville gennemføre en samlet undersøgelse af Lorentzens musikdramatiske produktion, mens en mere biografisk anlagt monografi – med arbejdstitlen *Den folkelige avantgardist* – mere har lignet et senior/pensionistprojekt. Nærværende projekt kan ses som et af triste, men uomgængelige årsager fremskyndet delprojekt.

Metode: Det projekt, der beskrives i det følgende, skal – gennem værkrelaterede analyser af såvel komponist- som musiker- og instruktørinterviews – undersøge, hvordan den performativitetsteoretiske tese om publikums transformationer gennem processuel interaktion med scenekunstnerne kan forstås og nuanceres fra komponistens og de udøvende kunstners synsvinkel (altså den ene halvdel af den performanceteoretiske helhed). Musikteater er en kompleks størrelse, der kun kan studeres fuldt udfoldet, når dets enkelte elementer forenes i mødet med publikum i en scenisk praksis i en given kulturel og historisk kontekst. Det ville derfor være optimalt at udforme et design omkring en ur/genopførelse af et af Lorentzens musikdramatiske værker – i særdeleshed *Der Steppenwolf*, som endnu ikke er opført – men forskningsdesignet kan ikke baseres på denne (d.d. ukendte) mulighed for at integrere de to synsvinkler: producenterens intentioner og publikums oplevelser.

Udvalgte værker (foreløbig liste)

Musikdramatik: *Fackeltanz*, *Kain og Abel*, *Den Stundesløse*, *Jeppe på bjerget*

Kammermusik: Udvalgte trioværker skrevet til/med LIN Ensemble; udvalgte solo/duoværker for basun og orgel, skrevet til Niels-Ole Bo Johansen og Ulrik Spang-Hanssen.

Orgelmusik: *Planeterne*, skrevet til Jens E. Christensen.

I de værkrelaterede analyser af udvalgte værker anlægges et performanceperspektiv, og analyserne baseres på interviews med Bent Lorentzen, Edith Lorentzen og nogle af de (nævnte) musikere, som gennem mange år har haft et tæt samarbejde med komponisten.

- a) Interviewene med Bent Lorentzen tilrettelægges som værkrelaterede dialoger, hvor vi sammen lytter til/ser optagelser af de udvalgte værker med fokus på at identificere performative elementer i værkernes tilblivelse og opførelseshistorie, og på at afdække komponistens forståelse af det performative element og dets betydning for musikoplevelsen.
- b) Interviewene med musikerne vil blive tilrettelagt som trekantssamtaler med Lorentzen, undertegnede og (bruttoliste) følgende musikere, som har samarbejdet med komponisten i mange år: Erik Kaltoft (repræsentant for LIN Trio), Niels-Ole Bo Johansen (samarbejdspartner i såvel kammermusik som musikdramatik), Jens E. Christensen (samarbejdspartner i orgelmusik, kam-

mermusik og musikdramatik) og evt. Michael Leinert (den tyske instruktør og librettist, der ved mest om produktionerne af Lorentzens musikdramatik i udlandet), alternativt instruktør Jan Maagaard, Det Kgl. Teater.

Alle interviews vil blive transskriberet og membertjekket, og de vil derefter danne grundlag for en analyse med fokus den performative dimension af de udvalgte værker, herunder værkernes opførelshistorie.

Tidsplan

Præcisering af værkliste, forskningsspørgsmål og informanter fra den dato, hvor FKK måtte tildele projektet midler.

Interviews med Bent og Edith Lorentzen: Så hurtigt som muligt fra forår/sommer 2010. (*Denne ansøgning indsendes netop nu pga. ægteparret Lorentzens vaklende helbred, som sandsynligvis vil medføre "Produktionsenheden Lorentzen"s ophør i meget overskuelig fremtid. Se slutnote (udeladt her, red.). Min egen forskningstid er bundet op på en række musikterapi-projekter i de kommende 2 år, og derfor har jeg kun mulighed for at gennemføre dette projekt som skitseret via frikøb for klinisk arbejde.*)

Interviews med BL og relevante musikere fra efterår 2010 til forår 2011.

Analyse af materialet og udvalgte værker samt artikelskrivning fra januar 2011 til december 2011.

Tilrettelæggelse og gennemførelse af seminar/konference i Nordisk Netværk for Musikteater efteråret 2011 med temaet *Performance theory and contemporary Nordic music theatre*.

Projektrapport medio 2010-primò 2012.

Hvordan er det så gået? Ja, faktisk er dataindsamlingen gået nogenlunde som planlagt. Jeg har gennemført en serie interviews med komponisten alene, med informanterne Jens E. Christensen (JEC), Niels-Ole Bo Johansen (NOBJ) og Erik Kaltoft (EK) alene, samt med Bent Lorentzen (BL) og de enkelte informanter. Senere også et interview med Morten Frank Larsen (MFL).¹¹ Disse lange interviews er blevet transskriberet og afventer analyse.

Forløbet blev imidlertid slået ud af kurs, dels af min nære kollega, prof. Tony Wigrams sygdom og død (sommer 2010-24. juni 2011), dels af Bents og Ediths sygdom, som i sommeren 2011 nødvendiggjorde deres flytning fra deres hjem i Gentofte til et nærliggende plejecenter. Jeg oplevede, at min rolle som forsker ændrede sig, og jeg måtte på ubestemt tid sætte den oprindelige projektbeskrivelse i parentes. Jeg mente, at det måtte være en vigtigere opgave at sikre bevarelsen af Bent Lorentzens store arkiv (noder såvel som breve) på forsvarlig vis (nemlig i Det kongelige Bibliotek), at validere komponistens udkast til en værkfortegnelse, at sørge for overspilning af ikke-udgivne værker, og at sikre indspilningen af nøgleværker i komponistens produktion. Forløbets hovedfaser fremgår af nedenstående oversigt.

11 Lars Ole Bonde, "Sulten efter nye roller. Portræt af Morten Frank Larsen," *Klassisk* 23 (2011): 22-27.

Tidsforløb

Sommer 2010: LOB påbegynder forskningsprojektet og besøger regelmæssigt BL, primært for at identificere nøglepersoner og værker.

Efterår 2010: Interviews gennemføres med BL, EK, NOBJ og EC individuelt og efterfølgende med komponisten samt den enkelte informant. Manuskriptet *Musikdramaturgi* (1995/96) identificeres og udvælges til bearbejdelse og udgivelse. BL og LOB gennemarbejder og reviderer manuskriptet, som afleveres til Edition Wilhelm Hansen i januar 2011. Bogen er udkommet februar 2012.

Februar 2011: Ifm. med BLs 76 års fødselsdag identificerer JEC og LOB to store vokalværker, skrevet til Aage Haugland, som oplagte emner til en indspilning. MFL identificeres som den ideelle sanger til opgaven.

Marts 2011: LOB kontakter MFL i Wien. Han accepterer opgaven og får tilsendt noderne, som han påbegynder arbejdet med i New York, hvor han forbereder sin debut på Metropolitan operaen.

April-maj: MFL og JEC øver hver for sig og to gange sammen på værkerne. LOB kontakter pladeselskabet dacapo, musiktekniker Clemens Johansen, og får en aftale i stand om produktion og udgivelse af en cd. Yderligere tre værker identificeres som egnede til at indgå i projektet.

Forår: Det bliver klart, at BL og EL må fraflytte villaen i Gentofte. LOB aftaler med familien, at han vil være behjælpelig med at sikre komponistens arkiv.

Sommer: LOB og BL gennemgår sammen komponistens arkiv og overleverer efterfølgende over 100 værker (manuskripter og skitser) samt andet materiale til DKB. Registreringen på DKB afsluttes i november. LOB udarbejder projektbeskrivelse og budget for cd'en og sender ansøgninger om økonomisk støtte til forskellige fonde og organisationer.

August: Værkerne til cd'en indspilles i Vor Frelsers Kirke, Christianshavn, med LOB som producer.

September-oktober: Optagelserne redigeres og gøres klar til udgivelse. LOB skriver booklet-noter til cden. Forskellige fonde giver tilsagn om støtte, og JEC opnår støtte til at afholde en koncert med de indspillede værker i juni 2012.

November: Masterkopi og booklet-manuskript (på dansk og engelsk) afleveres til dacapo.¹²

Efterår: En række ikke-indspillede værker, som findes på kassettebånd, konverteres til digitalt format og overleveres i 2012 til DKB, hvor de skal være tilgængelige sammen med nodemanuskripterne.

Februar 2012: Bogen "*Musikdramaturgi*" udkommer på EWH.¹³

12 Lars Ole Bonde, *Erotiske salmer*, Booklet til dacapo-cd (in press). Teksten trykkes endvidere i forbindelse med denne artikel (se den her).

13 Bent Lorentzen (ed. Lars Ole Bonde), *Musikdramaturgi. Bent Lorentzen om opera som teater* (København: EWH, 2012).

- Forår 2012: Konferencen "Komisk opera i Danmark – med særligt henblik på Bent Lorentzens bidrag" forberedes i samarbejde med DKB, og der skaffes støttemidler til koncertante opførelser af to Lorentzen-operaer: "Der Stepwolf" (i uddrag) og "Bill og Julia" (gæstespil af Den fynske Opera).
5. Juni 2012: Cden udkommer, og der afholdes 'release-koncert' i Vor Frelser kirke.
 6. juni 2012. Afslutningen af forskningsprojektets støttede del arrangeres som en kombination af konference på Det kgl. Bibliotek og operaopførelser på Borups højskole.

Det performative perspektiv

Bearbejdelsen af interviewmateriale i det performance-teoretiske perspektiv er ikke opgivet, men det er trådt i baggrunden til fordel for et stil- og livshistorisk perspektiv i samtalerne med Bent. Det har også betydet, at andre værker end de oprindeligt planlagte er rykket i forgrunden, f.eks. den komiske opera *Pergolesis hjemmeservice*, som på mange måder repræsenterer både det performative aspekt og den stilistiske udvikling i Lorentzens musik. Værket blev i høj grad til i et samarbejde mellem komponisten og de 4 medvirkende, mens instruktøren spillede en mindre væsentlig rolle. I legen med Pergolesis klassiker er der to planer, man kan sige at der er en opera uden om operaen *La Serva Padrona*. Det ydre plan består af den lille, omrejsende og ret besynderlige operatrup, hvis direktør (og bassanger) Pergolesi har et kompliceret forhold til sine ansatte: sopranen, basunisten (= énmandsorkestret) og teknikeren (stum rolle – og tekniker). Det indre plan er Pergolesis *La Serva Padrona* (i Lorentzens musikalske udgave!), som truppen skal opføre. Men intet fungerer som det skal, og personalet gør oprør mod direktøren. Intrigen på det ydre plan er faktisk en spejling af det indre plan, således at rollerne og karaktererne byttes om. Slutningen er ganske åben. Dette er analyseret i bogen *Musikdramaturgi*.

Værkfortegnelse

Bent og jeg har siden efteråret 2011 systematisk gennemgået den værkliste, han har ført gennem årene. Sammen har vi korrigeret fejl og tilføjet manglende informationer, ikke mindst om de mange værker uden opusnumre. Dette arbejde foregår under anvendelse af kodalister, scrapbøger med anmeldelser, avisomtaler, koncertprogrammer mm., som Bent har ført siden tresserne. Værkfortegnelsen, som var færdigbearbejdet i maj 2012, omfatter 150 opusnumre, heraf 15 musikdramatiske værker, en del instrumentalteaterværker, flere større værker for soli, kor og orkester samt en omfattende produktion af kammermusik, soloværker for stort set alle instrumenter – og kormusik. Fortegnelsen rummer også et større antal værker uden opusnummer, bl.a. LP'en *Elektronmusikkens materialer og æstetik* (1968) og en lang række børnesange og talekor, som er udgivet i den for sin tid banebrydende sangbog *Ej sikkelej sikkelaetus* (1967). Værkfortegnelsen publiceres som open access-dokument i forbindelse med denne artikel (se den [her](#)).

Musikdramaturgi

I 1995 var Bent gæstelærer på sin gamle arbejdsplads Det jyske musikkonservatorium, hvor han underviste komponiststuderende i musikdramaturgi. Til denne undervisning udarbejdede han et kompendium med arbejdsmaterialer, som jeg blev præsenteret for ved et af de tidlige interviews. Det viste sig at være en kortfattet, meget systematisk og gennearbejdet lærebog i alle de dramaturgiske aspekter af opera-komposition. Jeg kunne genkende de teoretiske modeller fra lærebøger i teater- og filmdramaturgi, men havde aldrig før set dem anvendt på musikdramatik. Det pædagogiske niveau i manuskriptet var meget højt og gør fremstillingen alment tilgængelig også for andre end komponister, så Bent og jeg blev enige om at gennemgå teksten og revidere den med henblik på udgivelse. Udover rettelselser og kompletterende afsnit i enkelt kapitler er bogudgaven forsynet med følgende tilføjelser:

En skematisk oversigt over de operaer og film, der anvendes som eksempler.

Tre modelanalyser, der viser, hvordan den teoretiske model anvendes på hhv. Mozarts *Così fan tutte*, Pergolosis *La serva padrona* og Lorentzens *Pergolesis hjemmeservice*.

To avis-kronikker fra 1970 og nogle upublicerede notater, der belyser Lorentzens musikdramatiske tankegang og fremsynethed – vigtige forudsætninger for at forstå hvorfor det dramaturgiske aspekt i operaproduktion har spillet så stor en rolle for komponisten.

Erotiske salmer

Bent arbejdede i mange år tæt sammen med den alt for tidligt afdøde bassanger Aage Haugland. Denne store sanger-skuespiller medvirkede ved uropførelsen af flere operer: *Bill og Julia* (1991) og *Pergolesis hjemmeservice* (1998). Disse værker er desværre ikke indspillet, men findes kun som hhv. radioproduktion og (ikke udgivet) Video-optagelse. Bent skrev også en del større værker for sang og orgel til Haugland og Jens E. Christensen, som heller ikke nåede at blive indspillet før sangerens død i 2000. Et hovedværk er *Erotiske salmer* (1998), et af meget få moderne eksempler på en original kirkelig sangcyklus. Værket er en sammenstilling af 5 salmer fra Hans Adolfs Brorsons *Troens rare Klenodie* (1739) med 4 digte fra Ole Sarvigs *Salmer og begyndelser til 1980'erne* (1980). I Brorsons pietistiske univers er det erotiske en dirrende metafor for den kristne tro, den troendes og/eller menighedens inderlige og sanselige kærlighed til Jesus, mens Sarvig gennem den sanselige erotik søger det religiøst-transcendente. Værket bliver på den måde en spændende udforskning af forholdet mellem erotisk og religiøs erfaring, som Lorentzen med på en gang enkle og raffinerede musikalske midler tolker følelsesmæssigt og dramatisk (se den danske version af teksten til den forestående cd-udgivelse [her](#)).¹⁴

Konference og koncerter

Under arbejdet med projektet er det kommet til at stå meget klart for mig, at "det komiske" indtager en særlig plads i Bents musikdramatik. De tidlige instrumental-teaterværker har til tider en grotesk, til andre tider en ganske subtil humoristisk

14 Bonde, *Erotiske salmer*.

dimension. Og allerede i gennembrudsoperaen *Mette* (TV-version udsendt 1981) finder vi en karakteristisk blanding af (folkevisе-)tragisk historie og komisk-groteske elementer, f.eks. pantomimer. Bent har udforsket den komiske dimension fra mange vinkler: den soniske (instrumenternes, stemmens og andre lydgiveres iboende komiske muligheder), den musikalske (spillet med lytterens forventninger ift. stiltræk og genrenormer), den dramaturgiske (brugen af kontraster og overraskelser i personkarakteristik, personkonstellationer og handlingsgang) – for nu at nævne de vigtigste. Bent er vel også den eneste nulevende danske komponist, der har komponeret værker med genrebetegnelsen (eller klart tilhørsforhold til genren) 'komisk opera': de to Holberg-operaer *Den Stundesløse* (1995) og *Jeppе* (2009), monodramaet/katteoperaen *Bill og Julia* (1991) og campingvognoperaen *Pergoleisis hjemmeservice* (1998). Det komiske er hos Lorentzen også et middel til at etablere og intensivere kontakten med publikum – et ægte performativt træk, som også ses i børneoperaen *Den magiske brillant* (1992) og det unikke værk *Comics* (1988) for entertainer, børnekor og -ensembler plus symfoniorkestere.

Jeg valgte at afslutte den officielle projektperiode med en konference, der satte fokus på den komiske operas situation i dag. Hvordan kan Bent Lorentzens bidrag forstås i en større kontekst (national og historisk), og hvordan ser aktive danske operakomponister på 'det komiskes' rolle og funktion i ny (dansk) musikdramatik? Det var to af de spørgsmål, der blev behandlet på et lukket symposium og en åben konference i Karen Blixen-salen på Det kgl. Bibliotek (Diamanten) 6.6. 2012. Dagen afsluttedes med to koncertante opførelser af Lorentzen-operaer: først et fyldigt uddrag af den eneste Lorentzen-opera, som endnu ikke har opnået en scenisk produktion: *Der Steppenwolf* (2000), efter Herman Hesses legendariske roman, derefter *Bill og Julia* i Den fynske Operas udgave. Også *Der Steppenwolf* rummer komiske elementer.

Afrunding

Med denne rapport om et forskningsprojekt, der tog en uventet drejning, har jeg for det første ønsket at formidle information om tilgængeligheden af materialer og værker skrevet af en af de vigtigste nulevende danske komponister. For det andet illustrerer min beretning, hvordan et afgrænset og fokuseret forskningsprojekt kan ændre sig ret radikalt på grund af ydre omstændigheder. For det tredje viser forløbet den tætte sammenhæng mellem forskning og formidling, som for mig at se er et adelsmærke for humanistisk forskning. Udgivelse af fonogrammer med komponist- og værknoter betragtes traditionelt som formidling, men hvis de indspillede værker aldrig har været genstand for analyse, må der selvsagt gå en forskningsproces forud. Konferencer og symposier kan være (og er ofte) platforme for fremlæggelse af forskningsresultater, men de kan også bruges til at diskutere teoretiske grundlagsproblemer, analysemetoder og empirisk materiale. Det er vanskeligt at markere en grænse mellem forskning og formidling, og det er efter min mening heller ikke nødvendigt.

Endelig er dette projekt et ganske lykkeligt eksempel på, at fri, individuel forskning stadig findes i et universitetssystem, som ellers er tynget af stadig mere omsiggribende krav om at forskere skal skaffe ekstern finansiering til store, gerne tværfaglige projek-

ter. Selvom jeg egentlig har en forpligtelse til at koncentrere mig om musikterapiforskning, er der ingen af mine kolleger eller foresatte, der har problematiseret, at jeg nu bruger en del tid på musikvidenskabelig forskning. At det er lykkedes at opnå ekstern finansiering til at frigøre mig en enkelt dag om ugen er jeg glad for, især fordi jeg ved hvor lille succes-raten er, og hvor få musikvidenskabelige enkeltmandsprojekter, der er blevet til virkelighed i de sidste 10 år. Men det er en anden historie.

Abstracts

Juni 2010 bevilgede FKK midler til forskningsprojektet *Performativitet i Bent Lorentzens musikdramatik og kammermusik*. Denne artikels forfatter har derfor i halvandet år arbejdet ca. en dag om ugen med forskningsprojektet. Som det ofte går med humanistisk forskning, ændrer fokus sig undervejs. Denne artikel beretter om forskningsprojektets baggrund og oprindelige fokus – og hvad der siden hændte. Foreløbige resultater og perspektiver beskrives og diskuteres. Et vigtigt formål med artiklen er desuden at formidle erfaringer med samspillet af dimensionerne forskning og formidling i humanistisk forskning.

This is a report from a research study supported by the The Danish Council for Independent Research | Humanities (FKK) 2010-12: *Performativity in selected operas and chamber works by Bent Lorentzen*. Lorentzen (b. 1935) is the most productive opera composer in contemporary Danish opera: he has composed 15 stage works between 1963 and 2009. 14 of these have been staged in opera houses in Denmark and abroad, many of them have seen two or more different productions. Both in his operas and in his chamber music, Lorentzen has worked in close collaborations with musicians and singers, with the explicit ambition of meeting the audience in a field of resonance, long before the concept of 'performativity' was coined theoretically. The report presents the study design and objectives, however, the report of what actually happened reflects the circumstances of many humanistic studies of living phenomena: changes in focus and objectives have been inevitable, and not only for the bad.